

УДК 780,614,131,(4–15)

Блажевич В.О.,

*аспірант кафедри теорії та методики
музичного мистецтва*

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКІ ТРАДИЦІЇ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ГІТАРНОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто процес зародження та становлення музично-виконавських традицій західноєвропейської гітарної школи. Проаналізовано діяльність провідних західноєвропейських гітаристів-виконавців, композиторів та педагогів періоду XVIII–XX століть, еволюцію щодо вдосконалення методик навчання гри на гітарі в контексті становлення сучасної гітарної школи.

Ключові слова: *гітара, музично-виконавські традиції, методики навчання гри на гітарі, гітарна школа.*

Протягом своєї багатовікової історії людство створило велике різноманіття музичного інструментарію, покликаного виразити в музиці неповторну специфіку національної ментальності різних народів. На сьогоднішній день особливої популярності в світі набуває гітарне мистецтво, що обумовлено, на наш погляд, низкою причин: активізацією концертної діяльності відомих музикантів-гітаристів та конкурсно-фестивального руху; визнанням гітари як професійного інструмента та його уведенням у мистецькі навчальні заклади всіх рівнів; яскравими виражальними можливостями гітари, про що засвідчує багатожанрова та стильова палітра гітарної музики; розмаїттям темброво-динамічних та емоційних відтінків гітарного звуку, які розширюють інтерпретаційні виконавські можливості.

Окремо слід зазначити, що стилеві особливості гітарної музики співпадають з тенденціями розвитку світової й, зокрема, західноєвропейської музики. Тобто гітарне мистецтво еволюціонує та розвивається як важлива складова інструментально-виконавського мистецтва, більш того, деякі стилі та тенденції в музиці беруть свій початок саме з гітарного мистецтва, а гітарні прийоми стали класичними у їх запозиченні в галузі струнно-щипкового музичного інструментарію. Наразі можна з упевненістю стверджувати, що іспанський інструмент, завдяки підвищеному до нього інтересу, зміцнив свої позиції не тільки на концертній естраді, а й у системі спеціалізованої музичної освіти: від дитячих музичних шкіл до вищих мистецьких навчальних закладів.

З огляду на викладене вище особливої актуальності набуває проблема дослідження західноєвропейських музично-виконавських традицій гітарного мистецтва в контексті становлення сучасної гітарної школи.

Питання історії та теорії музично-виконавських традицій західноєвропейської гітарної школи в різних аспектах досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Зокрема, сутність та зміст таких понять, як «виконавська школа» та «виконавська традиція» досліджували Ю. Цигареллі, В. Петрушин, С. Барвік, Ж. Дедусенко, Д. Пешев та ін. Аналіз провідних виконавських шкіл та методик здійснювали М. Вайсборд, Б. Вольман, М. Михайленко, Фан Дінь Тан, П. Агафшин, Л. Вітошинський, Т. Іванніков, В. Русанов, О. Іванов-Крамської, М. Пухоль та ін. Теоретичні та методичні проблеми історичного становлення гітари як музичного інструмента досліджували В. Козлін, В. Грищенко, В. Лабунець, В. Манілов, В. Молотков, М. Самохіна та ін.

Метою статті є аналіз музично-виконавських традицій провідних західноєвропейських гітаристів-виконавців, композиторів та педагогів періоду XVIII–XX століть в контексті становлення сучасної гітарної школи.

Новітній філософський словник дає таке визначення поняттю «традиція» (від латин. *traditio* — передача, надання) — універсальна форма фіксації, закріплення та збереження тих чи інших елементів соціокультурного досвіду, а також універсальний механізм його передачі, що забезпечує стійке історико-генетичне тяжіння в соціокультурних процесах [5, 24].

Поряд з терміном «традиції» існує поняття «виконавські традиції», яке передбачає дотримання певних заходів, правил, законів, а також використання автентичних прийомів гри на музичному інструменті для стилістично точного відтворення музики будь-якого напрямку. Виконавські традиції — це трансльований, необхідний запас знань про усталені правила виконання, а саме про виконавські прийоми, штрихи, артикуляцію, агогіку та інші нюанси, які часто не піддаються точній нотації, що вимагає постійного розвитку та розширення. Це ключ, за допомогою якого нотний текст стає «живим», здатним відобразити стиль і музичні вподобання певної епохи [6, 2].

Виконавсько-інструментальна, зокрема гітарна школа передбачає наявність єдиного інструменту пізнання, єдиної програми, під якою розуміється напрацьована система нормативів, що містить як первинні компоненти гітарної діяльності (постановка руки, рухові прийоми, посадка за інструментом тощо), так і художні завдання (організація роботи над твором і концертне виконання). Школа виявляє свої феноменологічні властивості лише тоді, коли програма «лідера» (вчителя) — авангардна чи консервативна — приймається колективом. Таким чином, виконавська гітарна школа — це тип діа-синхронічного колективу, реально чи віртуально існуючої спільності суб'єктів, члени якого об'єднані за двома ознаками спільністю виконавської моделі та рольовими функціями вчителя та учня [3, 158].

Розібратися в існуючих напрямках гітарних традицій та шкіл можна лише прослідкувавши весь шлях становлення гітарного мистецтва, яке зазнало періоди підйому та спаду. Виконавство та педагогічна практика, піддаючись певним змінам часу, все-таки повторюють загальну тенденцію розвитку, основні моменти, що пов'язані з специфічними можливостями даного інструменту.

Гітара (від грец. Kithara — кіфара) — струнний щипковий інструмент з дерев'яним восьмиподібним корпусом, резонаторним отвором, шийкою з грифом та 19–24 металевими ладами. За різновидами гітару розподіляють на іспанську шестиструнну (класичну), російську семиструнну, гавайську (укулеле), джаз- та електрогітару [8, 53].

Попередниками гітари вважають багато інструментів, зокрема це — лютня, ліра, згадана вище кітара грецька, італійська віола, іспанська віуела. Однак визначити, який з перелічених інструментів

передував появі гітарі достатньо важко. Можна сказати, що кожний з них вплинув на становлення гітари, яка свого теперішнього вигляду здобула в кінці XVIII ст. в Іспанії, а саме — до п'яти попередніх струн додалась шоста (Е), а здвоєні струни замінилися одинарними. Відтоді гітара почала розповсюджуватись по всіх країнах Європи і світу.

У першій половині XIX ст. в Європі настає «золотий вік» гітари. Для неї пишуть музику такі композитори, як Ф. Шуберт, Г. Берліоз, К.М. Вебер. Саме в цей час формується школа гри на гітарі та удосконалюються її виконавські можливості. Так, геніальний скрипаль Н. Паганіні був водночас і прекрасним гітаристом. Багато його сучасників вважали, що своєю блискучою виконавською майстерністю він в деякій мірі зобов'язаний гітарі, оскільки багато технічних прийомів для скрипки запозичив саме з гітарної техніки. Паганіні написав сто сорок сольних творів для гітари, а також дві сонати для гітари і скрипки, дуети для скрипки і гітари, тріо і квінети для смичкових інструментів і гітари [7, 3–14].

У період з кінця XVIII ст. і до середини XIX ст. з'являється низка виконавців-віртуозів, композиторів, які підняли мистецтво гри на гітарі на небувалу висоту, створюючи музичні твори для гітари. Так, іспанський композитор Фернандо Сор, який був автором симфоній, квартетів, творів малої форми, опер, які ставилися в Іспанії, Італії, Франції, Англії, написав більше сімдесяти творів для гітари (сонати, рондо, фантазії, варіації, етюдів, гітарні дуети та ін.). Як виконавець-гітарист він займався активною концертною діяльністю, виступаючи в таких містах Європи : Париж, Лондон, Петербург. Також він займався й педагогічною діяльністю, про що свідчить створений ним «Трактат про гітару», в якому Ф. Сор описав всі тонкощі гітарної техніки того часу.

Ще одним видатним іспанським гітаристом того часу був композитор, педагог та видавець Діонісіо Агуадо. У 1819 році він опублікував у Мадриді «Збірку етюдів для гітари», котру в 1825 році переробив і випустив як «Школу гри на гітарі». Школа Агуадо була великим досягненням того часу, багато що з неї є дуже цінним матеріалом для виконавців-гітаристів і на сьогодні.

Цікавою постаттю зазначеного періоду був Мауро Джуліані — видатний італійський гітарист, композитор, педагог, якого вже у двадцять років називали першим гітаристом Італії. Коли ж

у 1807 році Джуліані поїхав з концертами до Відня, його визнали великим гітаристом світу. Як композитор він визнавався такими авторитетами, як Гайдн, Бетховен, адже його творчий доробок становить близько трьохсот творів для гітари: три концерти для гітари з оркестром, камерні ансамблі з гітарою, сонати, рондо, фантазії, скерцо, дивертисменти, етюди та ін. Також, М. Джуліані займався педагогічною діяльністю, він є автором «Школи гри на гітарі». Яскравим представником гітарного мистецтва Італії був і Фернандо Каруллі (м. Неаполь), який написав «Школу гри на гітарі», а також посібник «Гармонія у використанні до гітари». Його гра відзначалася хорошим тоном, віртуозністю і чистотою звучання. Перу композитора належать більше чотирьохсот творів для гітари, зокрема «Маленький концерт для гітари з оркестром», камерні твори для гітари, дуети для двох гітар, сонати, етюди та ін. Відомим наступником Ф. Каруллі став італійський гітарист та композитор Матео Каркассі, який є представником «золотого віку» гітари. Свого часу він багато гастролював та писав для гітари. М. Каркассі є автором «Школи гри на гітарі», а також більше сотні творів для гітари: сонати, рондо, капрічіо, вальси, етюди [2, 66–69].

Після «золотого віку» гітари настав деякий спад у розвитку гітарного мистецтва, який однак переріс у наступну хвилю розвитку в останній чверті XIX ст. Початок цієї хвилі пов'язаний з іменем іспанського гітариста-віртуоза Франсіско Таррега Ейкса. Звучання його інструмента було настільки виразним, повним краси і поезії, що гітара знову почала успішно конкурувати з фортепіано, скрипкою, віолончеллю, привертаючи до себе велику кількість шанувальників, збираючи на концертах повні зали слухачів. Ф. Таррега — основоположник сучасної школи гри на гітарі, продовжувач традицій Сора і Агуадо. Головними ознаками нової школи гри на гітарі стали виразність, краса звучання, багатство технічних прийомів. Він є автором понад сорока оригінальних творів для гітари, великої кількості перекладень творів Баха, Генделя, Бетховена, Шопена, Шуберта, Шумана та ін., що підтвердило великі виконавські можливості гітари. За методикою Ф. Тарреги його учнем П. Рочем була написана «Школа гри на гітарі». Учніми і послідовниками Ф. Тарреги були великі гітаристи XX століття: А. Сеговія, М. Любет, Е. Пухоль, Вілларубі, М.Л. Анідо Гонсалес, Д. Фортеа та ін. [2, 70–71].

Ренесанс гітарного мистецтва у ХХ ст. пов'язаний з ім'ям великого іспанського гітариста-віртуоза Андресом Сеговією. Концерти А. Сеговії надихнули багатьох композиторів до написання творів для гітари (Е. Вілла-Лобос, Х. Родріго, Ф. Морено-Торроба). Техніка Андреса Сеговії стала результатом розвитку іспанської гітарної школи Ф. Сора, Д. Агуадо, Ф. Таррегі. В основу техніки прийомів гри на гітарі А. Сеговія заклав дуже важливий принцип максимальної економності рухів пальців. Як виконавець А. Сеговія відзначався великим умінням зображати динамічні відтінки, переходити від піано до форте і робив це надзвичайно яскраво. Творчий хист Сеговії проявився, коли він писав оригінальні композиції для гітари, а також робив перекладення творів відомих композиторів. Він винайшов багато прийомів та ідеальну постановку для гри на гітарі, створив велику кількість педагогічного матеріалу, зокрема вказав аплікатуру всіх гам кварто-квінтового кола та ін.

Перші десятиліття ХХ ст. принесли ціле сузір'я гітаристів «з великої літери». Достатньо хоча б назвати імена Джона Віліамса і Джуліана Бріма, Іди Престі та Олександра Лагої, його перекладення творів для гітари донині залишаються перлинами гітарного репертуару. Під впливом визнаної особистості А. Сеговії композитори першої половини ХХ ст. почали створювати репертуар академічного типу — сонати, цикли прелюдій, сюїти, програмні етюди, камерні жанри і, врешті, концерти для однієї, двох, чотирьох гітар з оркестром.

Якщо перша половина ХХ ст. характеризує гітарну музику, зорієнтовану на класично-романтичні традиції, то в другій половині цього століття гітарна музика повністю включається в академічну культуру. Гітара почала використовуватися композиторами у всіх експериментальних течіях другої хвилі авангарду 50–70-х років: Концерт для гітари з оркестром «Три графіки» М. Оханого, «Адаптовані гітари I і II» Гарі Партча, «Пісні, гудіння, рефрени смерті» Дж. Крумба та ін.

Нове покоління віртуозів-гітаристів 80–90-х років довело техніку гри до раніше недосяжного рівня. Ключове місце займає італійська школа, яка представлена такими іменами, як К. Маркіоне, А. Дезидеріо, Ф. Платіно. В Америці — це М. Барруеко і брати Ассад, в Німеччині — Т. Хопшток, в Англії — Д. Рассел. В основі творчості композиторів нового покоління лежить нове розуміння синтезу

епох, стилів, напрямків, культур, світосприйняття, що виявляється загальним як для гітарної, так і академічної музики в цілому. Серед таких творів слід згадати Подвійний концерт для гітари і сітара К. Домініконі, Концерт для гітари з оркестром «Метіс» Е. Діенса [1, 22–23].

У результаті теоретичного аналізу нами було з'ясовано, що в західноєвропейському музично-виконавському просторі періоду XVIII–XX століть значна роль належить гітарному виконавству. Гітара як музичний інструмент входить до переліку найдавніших за своїм походженням. Процес вдосконалення конструкції та техніки гри на гітарі сприяв широкому розповсюдженню гітарного мистецтва, «золотий вік» якого означений плеядою яскравих творчих особистостей, гітаристів-виконавців та композиторів. Їх майстерність знайшла своє продовження та розквіт в діяльності наступного покоління митців, а високий професіоналізм дозволив піднести гітарне виконавство на новий щабель розвитку в контексті становлення сучасної гітарної школи.

ДЖЕРЕЛА

1. Вайсборд М. Андрес Сеговия и гитарное искусство XX века / М. Вайсборд. — М. : Советский композитор, 1989. — С. 22–23.
2. Вольман Б. Гитара и гитаристы. Очерк истории шестиструнной гитары / Б. Вольман. — Ленинград : Музыка, 1968. — С. 66–71.
3. Дедусенко Ж.В. Школа і традиція у виконавському мистецтві / Ж.В. Дедусенко // Культура України: зб. наук. пр. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2000. — Вип. 7: Мистецтвознавство. — С. 158.
4. Михайленко Н. Справочник гитариста / Н. Михайленко, Фан Динь Тан. — К. : Fan's company, 1998. — С. 246.
5. Новейший философский словарь / сост. А.А. Грицанов. — Мн. : Изд. В.М. Скакун, 1998. — С. 24.
6. Пешев Д. Современные проблемы науки и образования / Д. Пешев. — 2015. — С. 2.
7. Самохина М.А. Формирование исполнительских умений и навыков учащихся детской музыкальной школы в классе гитары / М.А. Самохина. — М. : МГУКИ, 2005. — С. 3–14.
8. Юцевич Ю. Музыка. Словник-довідник / Ю. Юцевич. — Вид. 2-ге перероб. і доп. — Т. : Навчальна книга — Богдан, 2009. — С. 53.

В статье рассмотрен процесс зарождения и становления музыкально-исполнительских традиций западноевропейской гитарной школы. Проанализирована деятельность ведущих западноевропейских гитаристов-исполнителей, композиторов и педагогов периода XVIII–XX веков, эволюция по совершенствованию методик обучения игре на гитаре в контексте становления современной гитарной школы.

Ключевые слова: гитара, музыкально-исполнительские традиции, методики обучения игре на гитаре, гитарная школа.

The article examines the process of the birth and establishment of musical performance traditions of Western guitar school. It analyzes the activity of the leading Western guitarists-musicians, composers and educators of the 18th–20th centuries, the evolution in improving of teaching techniques for guitar playing in the context of the establishment of modern guitar school.

Key words: guitar, music and performing traditions, methods of teaching in guitar playing, guitar school.